

Kayıplar Günü'nde bir aradalar

Her hafta cumartesi günü kayıp yakınlarının yaptığı oturma eylemine, Uluslararası Af Örgütü'nün çağrısıyla bu hafta dünyanın birçok ülkesinden gelen kayıp yakınları da katıldı

DENİZ GÜKÇE

İSTANBUL - 'Dünya Kayıplar Günü' nedeniyle Af Örgütü'nün girişimiyle, Arjantin'den Bosna'ya, Lübnan'dan İstanbul ve Diyarbakır'a kadar uzanan bir dizi kaybedilen insanların yakınları dün Galatasaray'da, Fransa'da, Arjantin'de, İngiltere'de, Avusturya'da oturma eylemi yaptılar.

Oturma eyleminin 75'inci haftasında, "Dünya Kayıplar

Günü'nde yine bir araya geldiler. Bu kez aralarında farklı ülkelerden insanlar vardı. Uluslararası Af Örgütü'nün girişimiyle dünyanın birçok ülkesinden gelen kayıp yakınları bu önemli günde Galatasaray'da oturma eylemine katıldılar.

Kayıp anneleri

Lübnanlı kayıp yakını Wedad Halwani, Arjantinli Plaz de Mayo anneleri'nden Mirta Acuna de Baravalles,

Bosna Hersekli Hatice Hren, Beba Hadzic, Düzgün Tekin'in annesi Elif Tekin, Hüseyin Toraman'ın annesi, Hasan Ocak'ın Babası, Hüseyin Morsümbül'ün annesi Fatma Morsümbül, Fehmi Tosun'un eşi Hanım Tosun oturma eyleminde göze çarpyordu.

Yapılan basın açıklamasında, diğer ülkelerden gelen kayıp yakınları selamlanarak farklılıklarına rağmen bütün kayıp yakınlarının aynı acıyı paylaştıkları vurgulandı. A-

çıklamada, gözaltında kayıp olgusunun, baskı ve şiddet yönetiminin hukuk düzeninin yerini alması durumunun bütün ülkelerde yaşandığı belirtildi. Dünyada kaybedilen insanların gün geçtikçe arttığı vurgulandı.

Çalışma grubu

BM Kayıp Çalışma Grubu'nun yaptığı araştırmaya göre, 1995 yılı içinde dünyada 43 bin kişi kayıp edilmiş. 1980 - 1988 arasında ise 40

ülkedeki kayıp sayısı 15 bini bulmuş.

Kayıp olaylarının sona erdirilebilmesi için, gözaltına alınanlara adil yargılamaya ve yaşama hakkı, gözaltına alınanların yakınlarını bilgilendirme ve gözaltındaki kişiye ulaşma hakkının verilmesi gerektiği vurgulandı.

Bu arada kayıp edilmelerinin yıldönümüne rastgeldiği için Düzgün Tekin ve Hüseyin Toraman da anıldı.

Düzgün Tekin 21 Ekim

1995 günü akrabalarının evinden çıktığı günden beri kayıp. Ailesinin başvuruları sonuçsuz kaldı. Hüseyin Toraman, 27 Ekim 1991 sabahı evinin önünde sivil giyimli kişilerle kaçırıldı.

Eyleme katılan Hollandalı parlamenter Saskia Noorman Den Uy, kayıp ailelerinin yanında olduğunu söyledi. Uyu, Avrupa Parlamentosu'nun Türkiye'ye para yardımını kesmesini, insan hakları ihlallerine bağladı.

İnsanlar yaşadıkça...

MİNE G.

Acının resmi yapılmaz. İnsan fircaşısıyla tarifi yoktur kederin. Doğum gibi, ölüm gibi, yalnız yaşanan bir duygudur hüznün. İnsanoğlu, doğar, yaşar ve ölür, diye bilinir. Ama bir acı vardır ki tüm kederlerin üstünde, yaşayan ölüye çevirir kişiyi. Çünkü 'umudu' ölmüştür.

Umut, çocuktur.

Çocuk, insanlar ve hayvanlar âleminde tüm memelilerin var oluşu nedenidir. En çok da annelerin. Bir sabah dualarla uğurlanan evlat yuvaya dönmeyince, cangılda yavrusunu yitiren vahşi leopar nasıl ağlarsa, öyle ağır insan anneleri. Yavrusunu yitiren ana, her şeyini kaybetmiş demektir.

Herşeyini yitiren analara, vatanlarını sevip sevmedikleri sorulmaz. Türkiye'nin Güneydoğusu'nda can veren gencecik asker şehitlerin babaları, çoğu kez gazete manşetlerine "Vatan sağolsun!" diye çıkarlar. Bu söz, elbette onların yavrularını sevmedikleri anlamına gelmez. Ama oğlunun cenazesine kapanan annelerin, "Vatan sağolsun!" dedikleri duyulmaz pek.

Çünkü analar için evlat, vatandan daha aziz, vatandan daha sevgilidir. Dünyadaki hiçbir siyasal rejim, hiçbir inanç, hiçbir ideoloji, hiçbir din, bu en güçlü içgüdünün, evlat sevgisinin üstüne çıkamaz. Döverecek de çıkamaz, söverecek de çıkamaz, tutuklayarak da çıkamaz, işkence ederek de çıkamaz.

Kara gömleklilerin, haki gömleklilerin, laci gömlekliğin bir gün alıp götürdükleri ve geri gelmeyen evlat acısı, cesedi dönen ya da dönmeyen yavru, o anaya her türlü hakkı verir. Kara gömlekliyi yok etmeye hakkı vardır onun. Ülkenin politikacılarını da parçalayabilir. Ancak çoğu kez gücü yetmez bütün bunları yapmaya.

Ama hesap sorabilir. Ve bu hesabı, gerekirse tüm ülkesini dünya önünde rezil ederek isteyebilir. "Kol kırılır, yen içinde kalır" ya da "Aman kendi aramızda halledelim" ayıpları, evlat acısı için geçerli değildir. Çünkü evlat, kol değildir, onur değildir, hatta kendi canımız bile değildir, tüm değerlerin üstünde ve sınırsızdır.

Her cumartesi, İstanbul Galatasaray mevkiiinde toplanıp kayıp oğulları, kızları, kocaları, kardeşleri için Türkiye'den hesap soran Türk anneleri, dün Paris'te toplandılar. Amnesty International'in düzenlediği toplantıda, her biri kendi kayıp öyküsünü anlattı. Ve bir Fransızın, Bernard Debord'un yaptığı 'İstanbul Delileri' adlı belgesel gösterildi toplantıda.

Çünkü yavrusunu yitiren analar, delirebilir. Geniş evlerinde, konforlu arabalarında, polis korumalarında rahat rahat ülke yöneten Türk politikacılarını görür gibiyim, bu haber üstüne şimdiki. Yüzlerini buruşturup, kayıplarını Paris'te arayan analar için 'Vatan haini' diyeceklerdir.

Eğer bir ülkede, 1990 yılından bu yana yüzden fazla insan kayıplara karıştıysa, yalnız 1995 yılı için 35 kayıp aranıyorsa, eğer bir ülkede 80 kişi siyasal cinayete kurban gittiye, asıl VATAN HAINLERİ, yitkilerinin hakkını uluslararası platforma taşıyan, Paris'te, Strasbourg'da, Brüksel'de arayan analar değil, o cinayetleri işleyen, o evlatları kayıplara karıştıran polisler, milisler ve bu karanlık güçlere destek olan politikacılar.

Arjantin'deki askeri cuntayı, kayıplarını arayan "Mayıs anneleri" düzdürdüler. Bizde, askeri cunta bile yok. Uniformalı robokoplarımız, demokrat ve sivil canavarların hizmetinde, yavaş yavaş hepimiz Frankestein'laşıyoruz.

Cesetlerimizi bile çalınıyor artık, mezarın kutsallığı kalmadı, hangi toprak parçasına sığınıp, hangi toprak savunacağı?

Tüm umudumuz 'Cumartesi Anneleri'nde. Acının ve isyanın, bir gün, haksızlığa galebe çalacağına inanıyoruz.

Sinemada kayıplar

TUNA ERDEM

Arjantin'de 'Plazo de Mayo'nun Anneanneleri' olarak anılan kadınlarla ilgili bir çok film çekildi.

Kayıplar sorununa eğilen filmlerden bazıları şöyle:

RESMİ TARİH

(La Historia Oficial)

1985 yapımı bir Arjantin filmi. Askeri diktatörlüğün ardından, o dönemde yaşanan insan hakları ihlallerine ilk kez bu film eğildi. Luis Puenzo'nun yönettiği filmde Hector Alterio, Norma Leandro ve Chela Ruiz başrolleri paylaşıyor. Film, cunta döneminde, her gün ellerinde kaybolan çocukların fotoğraflarıyla, hükümet binasının bulunduğu Plaza de Mayo Meydanı'nda toplanan efanevi 'Plazo de Mayo'nun anneanneleri'ni konu alıyor.

THE GIRLFRIEND

(La Amiga)

1988 yapımı, Alman-Arjantin ortak yapımı filmi, Jeanine Meerapfel yönetti. Liv Ulmann, Gipe Lincovsky ve Frederico Luppi başrolleri paylaştı. Raquel ve Maria Buenos Aires'te birlikte büyümüşlerdir. nazi baskısından kaçarak küçük yaşta Arjantin'e gelen Raquel ünlü bir artist olur. Maria ise evlenip üç çocuk sahibi olmuştur. İki eski dost 1978 yılında tekrar karşılaşır. Maria'nın en

büyük oğlu, kayıptır. Kadın yaşamını oğlunu bulmaya adanmıştır.

KAYIP

(Missing)

Costa Gavras'ın ünlü filmi 'Kayıp/Missing' 1981 yapımı bir Amerikan filmi. Jack Lemmon ve Sissy Spacek'in başrollerini paylaştığı filmi 1973 yılında Şili'de gerçekleştirilen askeri diktatörlüğün sonuçlarını ele alıyor. 'Kayıp'ta genç bir Amerikalı yazar Şili'de kaybolur, annesi ve babası onu aramaya başlar.

KURU BEYAZ BİR MEVSİM

(A Dry White Season)

Euzhan Palcy'nin yönettiği 1989 yapımı filmde, Donald Shuterland, Janet Suzman, Susan Sarandon ve Marlon Brando rol alıyor. Beyaz arkadaşlarla sokakta top oynamakta olan siyah bir çocuk Soweto ayaklanmasından ortasında bulur kendini. Bir daha çocuğu gören olmaz.

ÖZGÜRLÜK ÇIĞLIĞI

(Cry Freedom)

Sir Richard Attenborough'un yönettiği 1987 yapımı filmde, Steve Biko'nun gözaltında ölümünün üzerine giden bir beyaz gazetecinin öyküsü anlatılır. Etkileyici sonunda, Güney Afrika'da, gözaltında kaybolan ve ölen tüm kişilerin isimleri bir liste halinde önümüze gelir.

Hasan Ocak'ın hesabını vermek...

KORAY DÜZGÖREN

İçinde bulunduğumuz yılın 26 Mart'ında Beykoz'da, ormanlık bir alanda, boğazi teller sıkılarak öldürülmüş bir erkek ceseti bulunur. Başının ve vücudunun çeşitli yerlerinde darp izlerine rastlanan ceset, 15 gün morgda bekletildikten, fotoğrafları çekilip, kan testleri yapıldıktan sonra Fatih'teki kimsesizler mezarlığında toprağa verilir.

Bu ceset, Gaziosmanpaşa ve Ümraniye olayları nedeniyle gözaltına alındığı iddia edilen ve kendisinden 21 Mart tarihinden itibaren haber alınmayan Hasan Ocak adlı bir gence aittir. Bu arada ailesi oğullarını ölü veya diri bulmaya çalışmakta, çılmadık kapı bırakmamaktadır. Ocak'ın kaybolmasından 3 ay sonra aileye gelen bir ihbar üzerine ağabey Hüseyin Ocak, Adli Tıp Morgu'na giderek sahipsiz gömülen cenazelerle ilgili kataloglarda inceleme yapar ve çekilen fotoğraflardan kimsesizler mezarlığına gömülen cesetin kardeşi Hasan Ocak'a ait olduğunu tespit eder. Fotoğraftan, kardeşinin işkence edilerek öldürüldüğü çok açık bir şekilde anlaşılmaktadır...

Burada dikkat edilmesi gereken nokta, ailenin üç ay boyunca oğullarını aradıkları hemen bütün ilgililer tarafından bilinirken ve durum, çeşitli araçlarla kamuoyuna açıklanmışken yetkililerin, bulunan cesedi sessiz sedasız kimsesizler mezarlığına gömmüş olmalarıdır.

Ocak'la ilgili iddialar

Emniyet yetkilileri, başta müdürleri Necdet Menzir olmak üzere, Hasan Ocak'ın gözaltına alındığına ilişkin iddiaları sürekli reddetmişlerdir. Buna karşılık aile çeşitli tanıklarla olayı açıklamaya çalışmış, ölüm olayının gözaltında olduğunu ileri sürmüştür. Nitekim, Hasan Ocak'ın kaybolduğu günlerde gözaltında bulunan iki kişi, Ocak'ı gördüğünü söylemiştir. Üç kişi de Ocak'ın adına şube listelerinde rastlandığını ifade etmiştir. Hasan Ocak'ın kardeşi Maside Ocak ise gözaltına alındığı sırada bir polis memurunu Hasan Ocak'ın gözaltına alınma tutanağını kendisinin hazırladığını ve yanında bulunan para miktarını söylediğini belirtmiştir.

Bu olaydan birkaç ay sonra, yine polisler tarafından gözaltında öldürülen gazeteci Metin Göktepe'nin de önce gözaltına alındığı, bizzat zamanın Emniyet Müdürü Orhan Taşanlar tarafından reddedilmişti. Gözaltına alındığı kabul edildikten sonra ise duvardan düşüp öldüğü söylenmişti. Oysa ortaya çıkan gerçeği hepimiz biliyoruz. Bu gerçeği Necdet Menzir'in açıklamalarının ciddiyeti konusunda bir fikre sahip olabilmek amacıyla hatırlatıyorum...

Hasan Ocak olayına döndüğümüzde; Ocak'ın cesedinin bulunmasından hemen sonra zamanın İnsan Haklarından Sorumlu Devlet Bakanı Algan Hacaloğlu, İstanbul Adli Tıp Morgu'na giderek yetkililerin kendisine verdiği ve içinde 293 kimsesiz cesedin fotoğraflarının bulunduğu bir dosyayı inceler.

Normal olmayan ölüm

Okurlarımız lütfen bu satırları tekrar tekrar okusunlar. Yetkililer dosyadaki 293 kimsesiz cesetten yüzde 60'ının normal olmayan yollardan öldüğünün bellirlediğini bakana açıklarlar.

Bu açıklama, sahipsiz diye adlandırılarak bulunan bu cesetlerin yüzde 60'ının büyük bir olasılıkla işkence edilerek öldürüldüğü anlamına geliyor. Ve ne yazık ki Türkiye'de bu gerçeği bilenlerin sayısı o kadar az ki...

Ve Bakan Hacaloğlu sadece bu gerçeği açıklamakla yetinmiyor. Bu insanların nerede, nasıl öldürüldüğüne ilişkin bilgilerin de gazeteciler tarafından araştırılarak ortaya çıkarılması gerektiğini söyleyip konuyu kendince kapatıyor. Ama bu dehşet verici, yüz kızartıcı olaylar devam ediyor. Türkiye gözaltında kayıp iddialarının bulunduğu ülkeler sıralamasında baş sıraları işgal ediyor.

İddia düzeyinde de olsa rakamların gösterdiği tablo dehşet verici. Türkiye böyle bir ayıba, böyle bir tabloya kesinlikle layık değil. Bir hukuk devletinde gözaltında kayıp, gözaltında işkence nedeniyle ölüm olur mu? Eğer oluyorsa bu tür olayların saklanması, göz ardı edilmesi olur mu? Türkiye üzerine sığmamış bu ayıba, başta Hasan Ocak olayı olmak üzere günışığına çıkarmadıkça ve bu tür olayların, önde sorumluları olmak üzere, inkarcıları ve örtbas edicileri de cezalandırılmadıkça demokrasiden söz edemez. Gerçek demokrasi, vatandaşların can güvenliklerinin karakollarda bile titizlikle korunduğu, insan haklarına saygı gösterildiği bir ortamda gerçekleşebilir.

Hasan Ocak ve diğer kayıplarla ilgili karanlıkların aydınlığa kavuşturulması için Türkiye Büyük Millet Meclisi'ni ve yargı organlarını görevle çağırıyorum...

KAYIP ANNELERİNİN ÇAĞRISI Türkiye'de yaşanan ihlalleri protesto etmek amacıyla düzenlenen bu eylemde bütün kayıp yakınlarının söylediği ortak söz "Kayıplar son bulsun" idi. FOTOĞRAF: SÜREYYA Y. DERNEK

KAYIP YAKINLARI ANLATIYOR

Bir cevap verilene kadar sürecek bu umut

Arjantinli Mirta Acuna kızı ve damadını; Lübnanlı Wedad Halwani kocasını; Bosnalı Beba Hadzic yeğenini ve sayısını bilmediği kadar akrabasını kaybetti

İSTANBUL - Arjantinli Mirta Acuna de Baravalles'in kızı Ana Maria Baravalle ve damadı Julio Cesar böyle bir dönemde kurban olarak seçildiler.

Gece evlerine sivil giyimli, yüzleri maskeli insanlar geliyor ve ikisini alıp gidiyorlar. Mirta Acuna kaçırmaya olayını şöyle anlatıyor: "Önce ajanlar geldi, komşularımızın ve bizim evimizi aradılar. Sonra daha kalabalık bir grup geldi, evimizin etrafını sardı. Kızımı götürmek istiyorlardı. Ama komşularımızın evlerini de aradılar, dağıttılar, çuvalarla eşya kaldılar. Havaya ateş ediyorlardı. Evde kızım, damadım, erkek kardeşim ve ben vardım. Erkek kardeşimi çırılçılak soydular, hakaret ettiler. Kızım o zaman 5 aylık hamileydi, 28 yaşındaydı. Julio ise 25 yaşındaydı. Kızım o gün doktordan gelmişti, hamileliği normal geçiyordu. Onları bir daha göremedim".

Gözaltına alınan insanların götürüldükleri 350 merkez olduğu tespit ediliyor Ar-

jantin'de. Mirta, gözaltına alınanların bilinmeyen bölgelere sevk edildiğini belirtiyor. Bir dönem geliyor ki, küçük çocuklar da gözaltına alınıyor, onlar da kayıplara karışıyor. "7 yaşından büyük çocuklar genellikle öldürülüyor, küçük bebekler ise çocuğu olmayan polislerle veriliyordu. Çok kayıp çocuk var. Aileleri hâlâ onları arıyor. Bazı çocuklar, yapılan gen testi ile yıllar sonra bulundu. NN adında birçok mezarlık var Arjantin'de" diyor Mirta.

Lübnanlı Wedad

Wedad Halwani'nin kocası Adnan Halwani 1982 yılında kayıplara karışmış. Cumartesi günü Galatasaray Lisesi önünde kayıp yakınlarının yapacağı oturma eylemine katılmak için Türkiye'ye geldi.

Kocasının kayboluşunun öyküsünü şöyle anlatıyor: "24 Eylül 1982 günü istihbarat teşkilatından iki kişi evime geldi. 'Sizin trafik kazasıyla ilgili ifadenizi almak istiyoruz' dediler ve Adnan'ı alıp götür-

düler." Wedad, kocasını götürülen kişilerin sivil giyimli olduklarını söylüyor. Bu tarihten itibaren kocasından bir daha haber alamamış. Daha sonra Türkiye'deki kayıp yakınlarının yaşadıklarına benzer senaryolar yaşanıyor.

Wedad, bunun üzerine başka kayıp yakınlarıyla bir araya gelebilmek için radyodan duyuru yapıyor. Bu aronsla, şu anda Lübnan'da çalışmalarını yürüten ve Wedad'ın da başkanlığını yaptığı "Kayıp ve Tutuklu Yakınları Komitesi"nin kuruluşunun ilk adımı atılıyor.

Bosnalılar

Beba Hadzic, Srebrenicalı matematik öğretmeni. Hadzic, iki kayını kaybetmiş. Hadzic, iki kayını kaybetmiş, yeğeni ve sayısını bilmediği kadar akrabasını kaybetmiş. Şu anda "Srebrenicalı Kadınlar" adlı bir örgütün yönetim kurulu üyesi.

Hadzic yaşadığı günleri şöyle anlatıyor: "Srebrenica'da yaşıyordum. Benim ülkeye saldınlmaya başlandı-

ğında etnik temizlik de başlamıştı. Bu gün hâlâ soruyorum: Bir çocuğu annesinden ayırmaya kimin hakkı vardır?"

Hatice Hren, Bosna Hersekli. Srebrenica'da doğup büyümüş bir diğer öğretmen. Temmuz 1995'te Sırların işgalinde kocası ve kayınbiraderi kaybolmuş. Tuzla'da multeci olarak yaşıyor. "Kayıp olaylarını yaşadığına kadar acının ne olduğunu bilmiyordum" diyor ve devam ediyor: "Benim erkek kardeşim öldü. Kocamdan hiçbir haber alamadım. Kızımın birbiriymi kaybettik. Sırlara yakalandığında bizim fotoğraflarımızı çektiler. Bir sürü insanı toplayıp kimsesizler mezarlığına götürdüler."

Benim gözümün önünde 12 yaşındaki bir erkek çocuğunun boynunu kestiler. Erkeklerin boynlarını, kulaklarını kestiler. 3500 insan öldürdüler, yüzlerce kadına tecavüz ettiler. 12 - 70 yaş arasındaki insanların çoğunu alıp götürdüler." (Radikal)

Bu olayların ardından dönemin Devlet Bakanı Algan Hacaloğlu'na, Adli Tıp Kurumu'na verilen dosyada kimsesiz cesetlerin yüzde 60'ının ölüm şekli hanesine 'normal olmayan yollardan' ibaresi geçmişti.

Bu olayların ardından dönemin Devlet Bakanı Algan Hacaloğlu'na, Adli Tıp Kurumu'na verilen dosyada kimsesiz cesetlerin yüzde 60'ının ölüm şekli hanesine 'normal olmayan yollardan' ibaresi geçmişti.

Sekiz yüz kırk bir ömür

MERAL ASLANKAYA

'Kayıp anneleri' kavramı artık bizim ülkemizde de kanıksandı. Hasan Ocak, Hüseyin Morsümbül, Hayrettin Eren, Hüseyin Toraman, Aysel Malkaç, Hasan Tekin... Artık onları tanıyoruz.

Birçoğumuzun 'Galatasaray anneleri' ya da 'Cumartesi anneleri' dediği kayıp ailelerinin 75 haftadan bu yana sığa, sığa, tehlide rağmen, her cumartesi saat 12.30'da Galatasaray Lisesi

önünde sürdürdükleri oturma eylemi ile artık kaçınılmaz biçimde gündemimize girdiler.

Bir ömür rakamlara sığmaz. Hele apansız, hele hak edilmemiş, hele hele 'normal olmayan ölümler' rakamların sığmadığı bir insanlık dramını çizlerler olsa olsa. Kimi zaman ise gözaltında kayıp iddiasıyla İHD'ye yapılan başvurulardaki gibi rakamlar, bir tokat olur şaklar insanlığın yüzüne: 1980 - 90 arasında 13 kişi, 1990'da 13

kişi, 1991'de 4 kişi, 1992'de 8 kişi, 1993'te 23 kişi, 1994'te 328 kişi, 1995'te 299 kişi, 1996'da ilk 9 ayında 153 kişi. Toplam 841 kişi. Toplam 841 ömür. 841 sevdâ. 841 umut. 841 hüzn. 841'in yüzde altmışının ölüm şekli kayıtlara 'normal olmayan ölüm' olarak geçti.

Türkiye bu kavramla Hasan Ocak'ın cesedinin 1995 yılında Kimsesizler Mezarlığı'nda gömülü olduğunun ortaya çıkmasından sonra tanıştı. Hasan Ocak'a önce iş-

kence yapıldığı sonra da telle boğulduğu anlaşılmıştı. Yine gözaltında kaybolduğu öne sürülen Ridvan Karakoç'un da benzer şekilde öldürüldüğü ve cesedinin Beykoz'da bir ormana atıldığı ortaya çıkmıştı.

Bu olayların ardından dönemin Devlet Bakanı Algan Hacaloğlu'na, Adli Tıp Kurumu'na verilen dosyada kimsesiz cesetlerin yüzde 60'ının ölüm şekli hanesine 'normal olmayan yollardan' ibaresi geçmişti.